

Sygn. akt	<i>II AKa 119/14</i>
-----------	----------------------

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ			
		Dnia	29 stycznia 2015 r.
<i>Sąd Apelacyjny II Wydział Karny w Rzeszowie</i>			
w składzie:			
	Przewodniczący:	SSA Edward Loryś	
	Sędziowie:	SSA Piotr Moskwa (spr.) SSA Stanisław Urban	
	Protokolant:	st. sekr. sądowy	Halina Rączy
przy udziale Prokuratora Prokuratury Apelacyjnej w Rzeszowie			
- Janusza Drozdowskiego,			

po rozpoznaniu w dniu 29 stycznia 2015 r.

sprawy **I. M.**

o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne zatrzymanie
na skutek apelacji wniesionej przez pełnomocnika wnioskodawcy
od wyroku Sądu Okręgowego w Rzeszowie
z dnia 29 września 2014 r., sygn. akt II Ko 321/14

u c h y l a zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi Okręgowemu w Rzeszowie do ponownego rozpoznania.

UZASADNIENIE

Wnioskiem z dnia 18 grudnia 2013 r. I. M. **wniósł o:**

1. zasądzenie od Skarbu Państwa na rzecz\ wyżej wymienionego kwoty 952.011,62 zł tytułem odszkodowania za niewątpliwie niesłuszne pozbawienia wolności w postaci tymczasowego aresztowania trwającego 154 dni, a to od dnia 13 listopada 2002 r. do dnia 15 kwietnia 2003 r. w tym:

- kwoty 941.655,00 zł – tytułem zwrotu utraconego dochodu za okres 11 lat, tj. od 2003 r. do 2013 r. wraz z ustawowymi odsetkami licząc od dnia 1 stycznia każdego roku kalendarzowego za dochodzone roszczenie za poprzedni rok do dnia wniesienia niniejszego wniosku,

- kwoty 10.356,62 zł tytułem zwrotu poniesionych kosztów związanych z ustanowieniem obrońców w sprawie i kosztów osobistego stawiennictwa na terminie rozpraw,

2. zasądzenie od Skarbu Państwa na rzecz wyżej wymienionego kwoty 150.000,00 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 13 listopada 2002 r. do dnia wniesienia niniejszego wniosku – tytułem zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne pozbawienie wolności w postaci tymczasowego aresztowania trwającego 154 dni, a to od dnia 13 listopada 2002 r. do dnia 15 kwietnia 2003 r.,

- za doznaną krzywdę psychiczną i cierpienia w postaci strachu, obawy, leku, stresu, niepewności spowodowanych pobytem w areszcie,

3. zasądzenie od Skarbu Państwa kosztów zastępstwa procesowego w kwocie 3600,00 zł.

Na rozprawie w dniu 29 września 2014 r. wnioskodawca zmodyfikowała żądanie zawarte w wyżej wskazanym wniosku, w tym sposób, że wniósł o zasądzenie od Skarbu Państwa tytułem odszkodowania kwotę 941.655,00 zł oraz tytułem zadośćuczynienia kwoty 250.000,00 zł.

Sąd Okręgowy w Rzeszowie wyrokiem z dnia 29 września 2014 r., sygn. akt II Ko 321/14 oddalił wniosek, a kosztami postępowania obciążył Skarb Państwa.

Powyższy wyrok zaskarżony został przez pełnomocnika wnioskodawcy, który na zasadzie art. 427 § 2 k.p.k. oraz art. 438 pkt 1 i 3 k.p.k. zaskarżonemu wyrokowi **zarzucił:**

- błąd w ustaleniach faktycznych, przyjętych za podstawę orzeczenia, który miał wpływ na treść zaskarżonego wyroku, a polegający na nietrafnym ustaleniu, że wnioskodawcy nie należy się żadna kwota od Skarbu Państwa tytułem odszkodowania i zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne pozbawienie wolności,

- błąd w ustaleniach faktycznych, przyjętych za podstawę orzeczenia, który miał wpływ na treść zaskarżonego wyroku, a polegający na trafnym ustaleniu, że pozbawienie wolności wnioskodawcy nie było niewątpliwie niesłuszne, w sytuacji, gdy okoliczności które legły u podstaw zastosowania tymczasowego aresztowania nie potwierdziły się w trakcie procesu.

Na podstawie art. 427 § 2 k.p.k. oraz art. 437 k.p.k. **wniósł o:**

- zmianę zaskarżonego wyroku i zasądzenie od Skarbu Państwa – 1.102.011,62 zł, względnie

- uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie go Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny miał na uwadze, co następuje:

Apelacji pełnomocnika wnioskodawcy jest zasadna o ile zarzucając błąd w ustaleniach faktycznych, przyjętych za podstawę orzeczenia, który miał wpływ na jego treść, postuluje o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Rzeszowie.

Zgodnie z art. 552 § 4 k.p.k. oskarżonemu przysługuje odszkodowanie i zadośćuczynienie w wypadku niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania lub zatrzymania. Materialnoprawne przesłanki stosowania tej regulacji były przedmiotem dokładnej analizy Sądu Najwyższego w uchwale z dnia 15 września 1999 r. (I KZP 27/99, OSNKW z 1999 r., nr 11-12, poz. 72). Zdaniem Sądu Najwyższego, "niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie będzie miało miejsce wówczas, gdy było ono stosowane z naruszeniem przepisów k.p.k., dotyczących tego środka zapobiegawczego albo okazało się niezasadne z punktu widzenia ostatecznego (prawomocnego) rozstrzygnięcia w przedmiocie odpowiedzialności karnej, w świetle całokształtu okoliczności ustalonych w tej sprawie, a także w toku postępowania w przedmiocie odszkodowania lub zadośćuczynienia za niesłuszne tymczasowe aresztowanie". W uchwale podkreślono w szczególności, że "za niewątpliwie niesłuszne, w zasadzie, uznać należy każde tymczasowe aresztowanie oskarżonego (podejrzanego), który ostatecznie (prawomocnie) został: uniewinniony, umorzono w stosunku do niego postępowanie, także warunkowo, sąd odstąpił od wymierzenia kary, nastąpiło skazanie na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, wymierzona została tylko kara nie związana z pozbawieniem wolności lub środek karny, a także, gdy wymierzona została kara pozbawienia wolności w wysokości niższej niż okres stosowania tymczasowego aresztowania - w tym ostatnim wypadku problem odszkodowania dotyczy tylko stosowania tymczasowego aresztowania w czasie stanowiącym różnicę między tymi okresami (...).

Sąd Apelacyjny w pełni podziela stanowisko wyrażone w cytowanej uchwale i potwierdzone kolejnymi judykatami najwyższej instancji sądowej (por. postanowienie SN z dnia 9 sierpnia 2002 r., V KK 377/01, OSNKW 2002, z.11-12, poz. 105; wyrok SN z dnia 2 marca 2010 r., III KK 317/09, R-OSNKW 2010, poz. 461; postanowienie SN z dnia 12 kwietnia 2010 r., V KK 308/09, R-OSNKW 2010, poz. 741). Zgodnie z tym stanowiskiem, nie jest co prawda wykluczone uznanie, że tymczasowe aresztowanie zastosowane w sprawie, w której zapadł wyrok umarzający postępowanie (również z powodu przedawnienia) lub też skazanemu wymierzono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, nie będzie miało "niewątpliwie niesłusznego" charakteru w rozumieniu art. 552 § 4 k.p.k. Przyjęcie jednak takiego rozwiązania zawsze wymaga wykazania szczególnych okoliczności, które ze względu na zawinione i celowe zachowanie samego oskarżonego usprawiedliwiały mimo wszystko zastosowanie najdolegliwszego środka zapobiegawczego. Owo usprawiedliwienie musi być dokonywane w perspektywie ex post, uwzględniającej przebieg całego postępowania, co w szczególności pozwala dopiero na weryfikację dochowania przez sąd stosujący lub przedłużający stosowanie tymczasowego aresztowania zasady ultima ratio (art. 257 § 1 k.p.k.) oraz ocenę istotności wpływu wspomnianego zawinionego i celowego działania oskarżonego na faktyczną długość stosowania tymczasowego aresztowania.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt niniejszej sprawy w pierwszej kolejności stwierdzić należy, że Sąd I instancji prawidłowo przyjął, że w chwili zastosowania tymczasowego aresztowania decyzja w tym przedmiocie była słuszna, przede wszystkim dlatego, że wnioskodawcy postawiono między innymi zarzut nakłaniania świadka do złożenia fałszywych zeznań.

W takim zachowaniu wnioskodawcy słusznie Sąd stosujący ten najostrejszy ze środków zapobiegawczych dopatrył się realizacji przesłanki szczególnej do stosowania tego środka, o której mowa w art. 258 § 1 pkt 2 k.p.k., która stała się podstawą zastosowania tymczasowego aresztowania.

Niewątpliwie również na tym etapie postępowania zebrane w sprawie dowody wskazywały na duże prawdopodobieństwo tego, że wnioskodawca popełnił zarzucane mu przestępstwa.

Inną sprawą natomiast jest to, że ilość przestępstw zarzucanych wnioskodawcy na tym etapie postępowania, ich charakter, obligował Sąd do rozważenia czy zachodzą okoliczności, o których mowa w art. 259 § 2 k.p.k. Tego jednak Sąd stosujący tymczasowe aresztowanie szczegółowo nie rozważył ograniczając się do stwierdzenia, że brak jest przesłanek, o których mowa w art. 259 k.p.k. skutkujących odstąpieniem od stosowania tego środka. W sytuacji jednak,

gdy jak wyżej wspomniano zaistniały okoliczności wskazane w art. 259 § 4 k.p.k., szersze rozważanie tej kwestii było bezcelowe.

Ustalenia dokonane przez Sąd Okręgowy w przedmiotowej sprawie nie dają jednak podstaw do przyjęcia kategorię wniosku, sformułowanego przez ten Sąd, że nie są spełnione przesłanki określone w art. 552 § 4 k.p.k.

Stosownie bowiem do treści tego przepisu odszkodowanie i zadośćuczynienie przysługuje tylko za "niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie". Stąd też ustalenie takiego charakteru tego zastosowanego wobec danej osoby (podejrzanego, oskarżonego) środka zapobiegawczego skutkuje odpowiedzialnością odszkodowawczą Skarbu Państwa z tego tytułu.

Już te tylko stwierdzenia dowodzą pierwszorzędного znaczenia - dla prawidłowego stosowania omawianego w tym miejscu przepisu art. 552 § 4 k.p.k. - określenia owego użytego w nim, a odnoszącego się do tymczasowego aresztowania, terminu "niewątpliwie niesłuszne". Sąd I instancji dokonując jego wykładni zasadnie powołał się na cytowany wyżej, a wyrażony w uchwale Sądu Najwyższego z 15 września 1999 r. (I KZP 27/99, OSNKW 1999, Nr 11-12, poz. 72) pogląd. Niemniej jednak tak konstatując i eksponując pogląd o "słuszności" zastosowania wobec wnioskodawcy tymczasowego aresztowania oraz - w konsekwencji - odmawiając zasadności zgłoszonym w niniejszym postępowaniu przez niego roszczeniom, Sąd Okręgowy nie rozważał szczegółowo już tego, czy ów przymiot "słuszności" to oceniane tymczasowe aresztowanie posiadało przez cały czas trwania.

To właśnie zaniechanie dokonania takiej oceny, przy równoczesnym stwierdzeniu w sprawie faktów tym bardziej czyniących ją konieczną, których Sąd Okręgowy nie uwzględnił, doprowadziło do wspomnianego na wstępie błędu w ustaleniach faktycznych, a w konsekwencji również obraży art. 552 § 4 k.p.k.

Nie budzi wszak sporów zasadność przekonania o tym, że tymczasowe aresztowanie, które w momencie jego zastosowania było zasadne, może stać się później "niewątpliwie niesłuszne" w rozumieniu art. 552 § 4 k.p.k. Tak z pewnością dzieje się wówczas, gdy organ, przed którym toczy się postępowania, nie stosuje się do dyrektywy wynikającej z art. 253 k.p.k. Przepis ten obliguje stosowne organy (prokuratora lub sąd) do dokonywania permanentnej oceny potrzeby, lub celowości utrzymywania zastosowanego tymczasowego aresztowania, oraz - w konsekwencji - do uchylecia lub zmiany tego środka zapobiegawczego w chwili, gdy ustaną przyczyny, wskutek których został on zastosowany. Innymi słowy, tenże organ prowadzący postępowania "powinien na bieżąco weryfikować zebrane dowody oraz okoliczności uzasadniające potrzebę uchylecia zastosowanego środka, aby nie dopuścić do żadnej w tym zakresie opieszałości, która może sprawić, że kontynuowanie tymczasowego aresztowania stanie się oczywiście niesłuszne w rozumieniu art. 552 § 4 k.p.k." (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 13 października 1995 r., II KRN 124/95, OSNKW 1996, z. 1-2, poz. 7, z aprobowaną glosą W. Makara - PiP 1996, nr 11, str. 111 i n.; Z. Doda, J. Grajewski: Karnoprocesowe orzecznictwo ..., PS 1997, nr 11-12, str. 96-97). Powinność ta jest następstwem konieczności respektowania przez ten organ określonej w tymże przepisie art. 253 § 1 k.p.k., wspomnianej zasadniczej dyrektywy, kreującej obowiązek natychmiastowego uchylecia środka zapobiegawczego albo zamiany go na łagodniejszy, wówczas gdy wynika to z okoliczności sprawy. Jej realizacja ma na celu zapewnienie prawidłowego wykonywania środków zapobiegawczych, a więc ich stosowania tylko tak długo, jak jest to niezbędne w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania. To ostatnie zaś oznacza stworzenie przez organ prowadzący to postępowanie takich warunków, by przebiegało ono w sposób określony przez ustawę procesową, mając na celu realizację tych celów procesu karnego, które są sformułowane w art. 2 § 1 k.p.k. Nie ulega przy tym wątpliwości, że oskarżony (podejrzany) może podejmować próby zakłócenia prawidłowego toku postępowania, tak jak to miało miejsce w rozpatrywanym przypadku.

Uwagi te - jakkolwiek oczywiste - wydają się niezbędne w kontekście tej stwierdzonej, a nie dostrzeżonej przez orzekający w sprawie Sąd sytuacji procesowej, która skutkowałą koniecznością uznania słuszności rozpoznawanej apelacji, w określonym powyżej zakresie.

Jak wynika bowiem z dołączonych do akt kserokopii wybranych kart postępowania przygotowawczego toczącego się w sprawie SDs 220/02/M/ś już w dniu 3 stycznia 2003 r. wnioskodawcy przedstawiono zarzuty, które niewiele

odbiegały od finalnych. Pokrywały się z tymi w zakresie przestępstw z art. 18 § 2 k.k. w zw. z art. 233 § 1 k.k. To już obligowało Sąd I instancji do szczegółowego rozważań, czy na tym etapie postępowania ustały przyczyny do stosowanie najostrejszego ze środków zapobiegawczych, w szczególności, gdy w kolejnych wnioskach o przedłużenie okresu stosowania tym czasowego aresztowania prokurator nie wskazywał na konkretne czynności, jakie zamierza podjąć w sprawie wnioskodawcy, a potrzebę przedłużenia okresu stosowania tego środka argumentował jedynie „rozwojowym charakterem sprawy” lub „trudnościami ze skompletowaniem materiału dowodowego” związanymi z przesłaniem akt do sądu. Pomijając już kwestię zasadności tych argumentów, zwrócić należy uwagę na to, iż przeprowadzenie szczegółowej analizy tego zagadnienia nie było możliwe przede wszystkim z tego powodu, że Sąd Okręgowy nie wprowadził do procesu wszelkich dowodów przeprowadzonych w wyżej wspomnianej sprawie, pomimo iż, jak można się domyślać, na pewnym etapie dysponował całością akt tego postępowania.

Mając na względzie powyższe okoliczności, należało stwierdzić, że w postępowaniu przed Sądem Okręgowym doszło do naruszenia art. 552 § 4 k.p.k. poprzez jego błędną interpretację w postaci pominięcia istotnych kryteriów ustalenia "niewątpliwej niesłuszności" tymczasowego aresztowania zastosowanego w sprawie, w której ostatecznie zapadł wyrok umarzający postępowanie, a wcześniej nieprawomocny wyrok skazujący wnioskodawcę na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Było to oczywiście, jak wyżej wykazano, wynikiem błędu w ustalaniach faktycznych będącym następstwem nie uwzględnienia całości materiału dowodowego. Musiało to skutkować uchynieniem wyroku Sądu I instancji.

Ponownie rozpoznając sprawę, Sąd Okręgowy, poza innymi kryteriami wynikającymi z treści art. 552 § 4 k.p.k., weźmie pod uwagę konieczność rozważenia, czy przy stosowaniu tymczasowego aresztowania wobec wnioskodawcy została dochowana zasada ultima ratio mająca swój wyraz w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP oraz art. 257 § 1 k.p.k., a także, czy na długość stosowania tymczasowego aresztowania miało bezpośredni wpływ zarzucalne zachowanie wnioskodawcy.

Przeprowadzi również uzupełniająco dowód z akt postępowania przygotowawczego w wyżej wymienionej sprawie, przynajmniej w zakresie dowodów zgromadzonych w okresie tymczasowego aresztowania, gdyż dopiero w oparciu o tak zgromadzony materiał dowodowy będzie można ustalić czy stosowanie wobec wnioskodawcy tymczasowego aresztowania na całym jego etapie było słuszne i niezbędne dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania.